

УДК 621.3.078.001

І.Є. Александрова, канд. техн. наук

ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ ГАЛУЗІ ВІТЧИЗНЯНОГО ТАНКОВОГО ДИЗЕЛЕБУДУВАННЯ (ОСОБИСТОСТІ ТА ПЕРСОНАЛІЇ)

В 1918 році в Харківському Технологічному інституті (тепер Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут») була відкрита спеціальність «Двигуни внутрішнього згорання», на базі якої в 1931 році була створена однойменна кафедра. Засновником і першим завідувачем кафедри двигунів внутрішнього згорання став професор В.Т.Цветков.

Василь Тимофійович Цветков (1887 – 1954) – величина не тільки вітчизняної, але й світової науки. Саме він стояв біля джерел двигунобудування на Харківському паровозобудівному заводі. Після закінчення з відзнакою Харківського технологічного інституту в 1911 році В.Т.Цветков прийшов на ХПЗ і безперервно відробив на ньому більше 20 років на посадах інженера-конструктора, начальника відділу теплових двигунів, головного інженера. З початком підготовки в ХПІ спеціалістів з двигунів внутрішнього згорання В.Т.Цветков став активним учасником навчального процесу і виробничої практики цих спеціалістів. В 1926 році призначений на посаду головного інженера ХПЗ. Приймав активну участь в розробці і активному втіленні 10-річної програми розвитку ХПЗ, якій багато уваги приділялося розширенню двигунобудування. Зробив великий творчий внесок в освоєння дизеля «Зульцер» за ліцензією, а також в розробку першого вітчизняного дизеля Д-40.

В 1932 році Василь Тимофійович пішов з ХПЗ в Харківський механіко-машинобудівний інститут, де на протязі 22 років очолював кафедру двигунів внутрішнього згорання. Під його керівництвом кафедра проводила велику науково-дослідну роботу по вдосконаленню двигунів, зокрема танкових двигунів серії В-2, а також педагогічну роботу з підготовки інженерних і наукових кадрів. Виникає закономірне питання: з чим пов'язано звільнення, хоча й за власним

бажанням, В.Т.Цветкова з ХПЗ, на якому в той час починалося вітчизняне двигунобудування? Справа в тому, що його звинуватили за так звану «справу» промпартії - антирадянської підпільної шкідницької організації в промисловості і на транспорті». Його заарештували, але винним В.Т.Цветков себе не визнав, його провина не була доведена. Він був одним із небагатьох, кому вдалося уникнути покарання і його звільнили з-під арешту. Це явилось серйозним сигналом для В.Т.Цветкова і він пішов на викладацьку роботу, але не припиняв творчих і ділових контактів з колективом заводу. Сотні інженерів-двигунобудівників підготовлені під керівництвом В.Т.Цветкова, багато з яких приймали участь у створенні вітчизняних танкових двигунів В-2, 5ТДФ, 6ТД-1 і 6ТД-2.

За видатні досягнення в підготовці спеціалістів – двигунобудівників для оборонної галузі СРСР в 1944 році В.Т.Цветков був нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора.

Помер В.Т.Цветков у 1954 році. Завідувачем кафедри двигунів внутрішнього згорання став ученик В.Т.Цветкова доктор технічних наук, професор М.М.Глаголев.

Микола Матвійович Глаголев (1903-1976) народився в м. Харкові у 1903 році. Закінчив в 1924 році Харківський технологічний інститут за спеціальністю «теплотехніка». Після закінчення інституту працював до 1939 року на ХПЗ (з 1932 року – заводі N 75). З 1930 року за сумісництвом починає працювати в ХММІ (тепер НТУ «ХПІ»), а в 1939 році цілком переходить на роботу в ХММІ де з 1954 року до 1970 року займав посаду завідувача кафедри двигунів внутрішнього згорання.

М.М.Глаголев приймав активну участь у створенні танкового дизеля

В-2. Після Великої Вітчизняної війни запропонував новий тип високо економічного тепловозного дизеля Д-70, який за своїми техніко-економічними показниками знаходився на рівні кращих світових зразків. На базі цієї розробки двигунобудування України почало серійний випуск тепловозних двигунів Д-80. В 60-х роках приймав участь у створенні танкового двигуна 5ТДФ.

М.М.Глаголев опублікував 11 підручників і монографій, більш ніж 100 наукових статей. Деякі з його наукових праць перекладені на іноземні мови. За видатні заслуги в справі підготовки висококваліфікованих кадрів і наукові досягнення нагороджений орденом Леніна. Серед видатних учнів М.М.Глаголева слід відзначити М.К.Рязанцева, доктора технічних наук, професора, Лауреата Державної премії України, Заслуженого діяча науки і техніки України, Генерального конструктора України з танкового двигунобудування.

Помер Микола Матвійович Глаголев в 1976 році, але вже в 1970 році передав керівництво кафедрою одному з найобдарованіших своїх учнів А.Ф.Шеховцову.

Анатолій Федорович Шеховцов народився в 1930 році в м. Харкові. Із золотою медаллю закінчив в 1949 році 4-ту залізничну середню школу і поступив в Харківський політехнічний інститут, який з відзнакою закінчив в 1954 році. На кафедрі двигунів внутрішнього згорання прийшов шлях асистента, старшого викладача, доцента, професора, завідувача кафедри. Наукові напрямки роботи А.Ф.Шеховцова – тривала міцність деталей камер згорання ДВЗ, оптимізація процесів тепломасообміну у ДВЗ, комп'ютеризація випробування ДВЗ. За ініціативою А.Ф.Шеховцова в Харківському конструкторському бюро з двигунобудування була відкрита філія кафедри ДВЗ, якою керує професор М.К.Рязанцев.

В 1980 році А.Ф.Шеховцов захистив докторську дисертацію і отримав вчене звання професора, в 1985 році отримав Почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України». В 1993 році А.Ф.Шеховцова обрано дійсним членом Академії

наук вищої школи України за відділенням механіки та машинобудування.

Анатолій Федорович працював завідувачем кафедри ДВЗ з 1970 до 2000 року. Під його керівництвом була розроблена і втілена концепція розвитку спеціальності до 2010 року. Концепція характеризується фундаментальністю підготовки спеціалістів, високим професіоналізмом і втіленням сучасних інформаційних технологій.

А.Ф.Шеховцовим опубліковано більш ніж 200 наукових праць, в тому числі 3 монографії. В 2005 році вийшов з друку останній, шостий том підручника «Двигуни внутрішнього згорання», зміст якого охоплює майже усі спеціальні курси підготовки спеціалістів і магістрів даного напрямку. За фундаментальні розробки по створенню перспективних дизелів в 1995 році отримав Нагороду Ярослава Мудрого Академії наук вищої школи України. У 2000 році став Відмінником освіти України, отримав Персональну пенсію Президента України.

В 2000 році кафедру ДВЗ очолив доктор технічних наук, професор А.П.Марченко.

Андрій Петрович Марченко народився в 1951 році, освіту здобув в Харківському політехнічному інституті, закінчивши в 1974 році спеціальність «двигуни внутрішнього згорання». Після закінчення аспірантури в 19783 році захистив кандидатську дисертацією, в 1994 році – докторську. З 1996 року – професор кафедри ДВЗ, з 2000 року – її завідувач і проректор НТУ «ХПІ» з наукової роботи. Дійсний член Академії наук вищої школи України, лауреат Нагороди Ярослава Мудрого. В 2005 році Указом Президента України отримав Почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України».

Наукові дослідження А.П.Марченка стосуються теорії швидкохідних дизелів для бронетанкової техніки. За участю Андрія Петровича доведені до серійного виробництва дизелі 6ТД-2 і 3ТД. Він являється автором трьох монографій і за його загальною редакцією виданий шеститомний підручник «Двигуни внутрішнього згорання». За його ініціативою з 2001 року в НТУ «ХПІ» видається Всеукраїнський науко-

во-технічний журнал «Двигуни внутрішнього згорання», редколегію якого очолює А.П.Марченко. Створив і очолює спеціалізовану вчену раду по захисту докторських дисертацій за спеціальністю 05.05.03 – теплові двигуни. В цій раді захистив дисертацію теперішній Генеральний конструктор України з танкового дизелебудування С.О.Альохін.

Успіхи кафедри ДВЗ в підготовці кадрів для галузі вітчизняного танкового дизелебудування у значній мірі залежать від роботи філії кафедри в Харківському конструкторському бюро з двигунобудування, яку вже багато років очолює доктор технічних наук, професор М.К.Рязанцев.

Микола Карпович Рязанцев народився 30 квітня 1937 року на Донеччині. Освіту отримав в Харківському політехнічному інституті, який скінчив в 1959 році за спеціальністю «двигуни внутрішнього згорання». Після закінчення інституту почав трудову діяльність на заводі імені Малишева. З 1965 року працює в ХКБД, де пройшов шлях від інженера-конструктора до начальника в ХКБД, Генерального конструктора України з танкового дизелебудування.

В найскладніших ситуаціях він ніколи не відступав від своїх переконань, наприклад, у відстоюванні дизельного для танка Т-80У перед найвищим військовим і державним керівництвом колишнього СРСР.

Під його безпосереднім керівництвом і величезному особистому внеску створені двигуни 6ТД-1 потужністю 1000к.с. (з 1986 року в серійному виробництві) і 6ТД-2 потужністю 1200 к.с. Міжвідомча комісія затвердила в 1992 році конструкторську документацію для його серійного виробництва. За своїми малогабаритними показниками і компоновочни-

ми характеристиками двигуни 6ТД-1 і 6ТД-2 не мають аналогів у світовій практиці. Танки Т-80УД і Т-84, на які встановлені ці двигуни, мають значні переваги серед кращих світових зразків бронетехніки і здійснили технічну революцію в танкобудуванні. Двигуни 6ТД-1 і 6ТД-2 застосовуються також при модернізації танка Т-64Б. Розроблена технічна документація модернізації танків Т-55 і Т-72 з використанням двигунів 6ТД-1 і 6ТД-2.

Для броньованих машин легкої вагової категорії в 1999-2001 рр. розроблені і пройшли міжвідомчі випробування двигуни 3ТД-1 потужністю 280 к.с. і 3ТД-2 потужністю 400 к.с., а також випробувані двигуни 3ТД-3 потужністю 500 к.с. і 3ТД-4 потужністю 600 к.с.

За останні роки в ХКБД розроблений і серійно випускається автономний енергоагрегат постійного струму потужністю 8 кВт з двигуном внутрішнього згорання для енергопостачання бортових споживачів танка при непрацюючому основному двигуні. В ХКБД також розроблені і випускаються дизель-генератори ДГУ-200 потужністю 200 кВт на базі двигуна 5ТДФ і ДГУ-315 потужністю 315 кВт на базі 6ТД-1.

Микола Карпович Рязанцев – доктор технічних наук, професор, Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, Заслужений діяч науки і техніки України, член 3-х спеціалізованих вчених рад по захисту докторських дисертацій.

Великий внесок в справу підготовки кадрів для галузі вітчизняного танкового дизелебудування внесли професори Я.М. Майер (1893-1988), М.Ф. Разлейцев (1931-2003), Є.І. Третьак (1943-1993), М.К. Шокотов, В.Г. Дяченко, А.М. Пойда, Ф.І. Абрамчук, В.О. Пильов, І.В. Парсаданов.